

A G E R R O M A N V S.

translatis apud hunc fluvium habitavit : uti & *Tuscus*, à nobilissimo populo, ipsius ad occidentaliorem ripam adcola.

Oritur Tiberis ex imis Apennini jugis, ex media propemodum ejus longitudine, finibus Aretinorum, eadem ferme parte, ubi fons Arni supra Aretium: & ut Dionysius Halicarnassæus scribit libro I, initium ex iisdem Apennini radicibus habet, in quibus etiam Liris, quamquam ostiis, per quæ mari miscetur uterque, stadiis 10000 vel P.M.C. inter se distent. Tenuis admodum est initio, & modici rivuli instar, lapsusque aliquamdiu paulum etiam incrementi adsumit, quod præter exiguos fonticulos aquæ grandes accedant nullæ; ubi fluminibus augeri incipit, paulatim crescens, navigabilis efficitur, non procul Tipherno, sed lintribus & naviculis tantum Romam usque. Procurrens non procul Tipherno, Perusia, Otriculo, Etruriam ab Umbris Sabinisque dirimit: dein citra Romam P. M. fere XIII, Vejentes à Crustumini & Fidenatibus, item Latium à Vaticano separat. Romam tam grandis delatus, ut transiri, nisi pontibus aut navigio, nequeat, pergit inde, & decimoquinto ab urbe lapide duobus ostiis, modico intervallo diremptus, in mare Tyrrhenum evolvitur; ea in parte, qua Ancus Martius Ostiam extruxit. Longitudo ejus à fonte ad ipsa ostia passuum est MCL. Latitudinem ad urbem quatuor fuisse jugerum notat Dionysius Halicarnassæus. Profunditas tanta olim fuit, ut magnarum etiam navium oneriarum ex mari subeuntium fuerit patiens.

Augetur ut alii fluvii, præcipue ab imbribus, adeo ut suis inundationibus maxima sæpe urbi detrimenta attulerit. Horatius libro I carminum, Oda II:

*Vidimus fluvium Tiberim, retortis
Littore Etrusco violenter undis,
Ire dejectum monumenta regis
Templaque Vestæ.*

Veteres hujusmodi inundationes prodigiis annumerare soliti, Tiberim hoc suo auctu monitoré potius religiosum, quam sævum interpretabantur tyrannum. Exstant Romæ multis in locis indicia marmoribus incisa, quæ altitudinem, ad quam proximis annis excreverit Tiberis, indicant: nempe:

Anno Christi MCCCCLXXIX, 9 die Novbris ad tres cubitos flumen crevit. Signum apparet ad S. Mariam supra Minervam

Anno MCCCXII, die festo S. Andreæ, sub Martino V Pontifice crevit altius cubito sesqui altero.

Anno MCCCCLXXVI, Sixto IV sedente, alveo excessit die 8 Januarii.

Anno MCCCCLXXXV, mense Decem. Alexandro VI P. P. anno III, altitudine XII pedum. Iterum Leone X P. M. excrevit.

Anno MDXXX, Clémente VII P. M. anno VII, VIII Id. Octob. altit. XXIV pedum à terra crevit. Signum ad S. Eustachium ostenditur, & in pariete juxta templum B. Mariæ Populi, ad portam Flaminiam, è regione obelisci. Rursum in castro S. Angeli signum posuit Guido Medices arcis præfectus.

Anno MDXLI, ut carmine Morius Mulla eleganti testatur:

*Auctus aquis, rapidoque trahens se gurgite, cives
Terrebat canis Albula verticibus, &c.*

Anno MDLXXXII, Cal. Januarii, Pontificatus Clementis VIII anno, Tiberis extra alveum elatus tantam urbi stragem dedit, ut nullam post hominum memoriam majorem.

Plinius in ejus laudes digressus, eum *rerum in toto orbe nascentium mercatorem placidissimum* vocat. Etenim ab Ostia naves adverso flumine vel remis vel funibus subvehuntur. Pluribus accolitur villis, oppidis, urbibus, præcipue Roma, quam in duas hodie partes dividit. Observandum, Tiberinam aquam multis annis incorruptam servari solitam, suavissimam & saluberrimam, quoties hauritur, paulo supra urbem usque ad mare ipsum. Accidere hoc creditur ex mistione Tiberis cum Aniene, quoniam hic aquas habet multo infectas nitro, quod eas à putredine tuetur. Quique Tiberim supra Anienis ostia adcolunt, utriusque aquas, Romano more, ne corrumpantur, miscent. De piscibus Tiberinis Romanis peculiarem scripsit libellum Paulus Jovius. Præter pontes Romæ contentos, etiam alios olim habuit. Inter eos unus est, haud procul Otriculo, ubi pilæ quædam prægrandes hodieque visuntur, quibus quondam pons sustinebatur, unus quaternorum è numero, quos Octavianus Augustus via Flaminia per insignes & magnificos ædificavit. Idem Augustus primus riparum Tiberis Curatores instituit, docente in ipsius vita Suetonio, cap. 37.

Amnes in eum confluentes memorantur isti: *Tinia, Clanis, Nar, Himella, Farfarus, Allia, Turia, Cremera, Anio, Aqua Crabra, Almo, Aqua Ferentina.* Plinius libro 3, cap. 4, *Infra Tiniam, inquit, & Clanim duobus & quadraginta fluviiis auctus: præcipuis autem Nare & Aniene.* Quem numerum si ipse perscripsit Plinius, nec verba ejus à librariis corrupta sunt; certe etiam alios plerosque ille computavit fluvios, qui à modo recitatis amnis in Tiberim deferuntur.